

ספר

אגרות צפון

יכלכל

תשעה עשר מכתבים

על דבר

היהדות

הלא המה הי"ט מכתבים שזכו לשם עולם בקהלת ישראל בארצות אשכנז.

חברם בלשון אשכנז

הרב הגאון הצדיק זקן החכמה והתושיה ר' שמשון בר' רפאל הירש
וצ"ל רב לעדת ישרון בפראנקפורט ענינם ונעתקו לשפת עבר, גם הכרה
תולדת המחבר

ס א ת י

משה זלמן במהר' שמואל הלל ז"ל אהרנוואהן
מקאוונא.

יצא לאור ברשיון להצתיק ולהדפיס שנתון הרה"ג החבר וצ"ל בחייו לי המעתיק מיז
אהרנוואהן ולשתי' יעקב הלוי ליפשיץ

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם

שנת תר"ג לפ"ק

הסכמת

מזן אדמו"ר הרב הגאון הגדול רבן של ישראל, פאר הדור,
ע"ה, מעוז ומשגב לעמו מו"ה **יצחק אלתנן שליט"א**
אב"ד דק"ק קאוונא. —

כאשר היה למראה עיני הספר היקר אגרות צפון הלא הגוה הי"ט
מכתבים היקרים והגפלאים ע"ד תעודת היהדות ופנת יקרת התורה והמנוחה
מהרב הגאון הדיק המפורסם הרה"כ ר' שמשון רפאל הירש ז"ל אב"ד דק"ק
פ"פ ד"מ אשר בישראל גדול שמו במפעליו הקדושים, וביחוד הפליח הגדול
לעשות במחזור העלה הזה, להשיב בקהלות ישראל בחשכנו את עטרת הדת
ליושנה, זו למד תועים בינה, והמאור שבו החזיר למוטב רבבות אלפי ישראל
שנה ויקרב את לבם לאביהם שבשמים ולאהבת תוה"ק, וכל דבריו אשר ממוקם
קדוש יתלבו, לרופים ומזקקים שבטתים כבוד התבונה הנאמנה והדעת הישרה,
כיד חכמתו הגדולה הטובה עליו. —

והנה עוד בחיי הרה"ג המהבר ז"ל, הואיל לזכות את הרבים גם
בארצנו, ובאחרית ימיו נתן את הזכות והרשיון לידידי היקרים, טובים השנים,
להרב החה"ש ר' משה זלמן אהרנזאהן נ"י ולהרב החכם היקר מו"ה יעקב
הלוי ליפשיץ נ"י להעתיק ולהדפיס את הספר היקר הזה עברית ואשכנזית,
והרשיון הזה בכ"י הרה"ג המהבר ז"ל הידוע לי היטב, רחמי צעיתי.

ומה נעים לי עתה לראות כי הספר הזה נעתק לשפת קדשו מאלת
הרב וכו' ר' משה זלמן אהרנזאהן נ"י אשר כבר אחמתי גברא צענינים כאלה,
וגם ראו חכמים גדולי המצויים ויאשרו את ההעמקה הזאת עד להפליא, לכן
אמינא לפעול טובא יישר ויישר, ואחפלה להאס ית', כי חפלה הטוב של האו"ל
היקרים הנ"ל ילליה בידם, לכונן פעלם, ויראו מעשיהם לזכות את הרבים,
וכאשר היחה פעולת הספר הזה גדולה בקרב אחב"י ברח"ץ אשכנזי, כן ישגה
פעלו והדרו על בני ישראל בארצנו, ודבר בעתו מה טוב. —

וכאשר ידידי אלה גמרו חומרם לגשת אל ההדפסה בעזרהש"ת,
הגני עותן להם את ברכתי מקרב ולב עמוק, ובגפש חפלה הגני מוכן ח"ה בל"ג
לקחת

הסכמה

לקחת ספר אחד כפי המצור אשר ישיתו עליו, וכן חקוק כי רבים וכן שלמים
מוחזבי יאצו להביא את הספר היקר והגפלא הזה ברכה אל חוך בתיבס לחזוק
הדת ותוה"ק ומכנות ישראל על טהרת הקדש.

והנני מזהיר לכל יויד שום איש להדפיס חלילה את הס' הזה בלי
רשיון השותפים הנ"ל, כי מלבד שהוא נגד חוקי הקיר"ה הוא אסור גמור
והנזר הוא עפ"י תוה"ק נוטעס „הסגה גבול" ושלרית ישראל לא יעשו עולה,
וכזה איני בא עה"מ בצרכת שלום רב על ישראל ומוחבי תוה"ק.

הנני הכותב והמעמיר למוען כבוד קדושת תורתנו ובאתי על החתום יום

א' כ"ג מרחשון תר"ן קאוונא.

נאום יצחק אלתמן החופ"ק הנ"ל

(מגילת ט"ז) עד אשר יחדלו חליפות וצבא באחרית הימים ותחוינה עינינו קץ הפלאות. —

אף לא נשנה אם נאמר: כנסת ישראל נמשלה לא רק ליונה, בעלת כנפים, כי גם "ליונה בן אמת" חוזהיה, אשר מטעמו ונמוקו עמו, קדם לברוח מלפני ה', והרוח, הים והדג בחזקה הביאוהו למלאות את תעודת מלאכותו, ועם הקיקיון שם ה' קנצו למליץ ויאלפוהו דעת, כי צדיק ה' בכל דרכיו, את אשר ירחם ירחם וגם, שבט אפר הוא רק שבט מוסר לשוב אל ה' בעל הרחמים. — מכל הקורות את הנביא יונה יצא לנו, הגיון-סלה ומשל נאמן בעד כנסת ישראל, למען דעת, כי ההשגחה העליונה, כאשר תגמור אומר ע"י איש פלוני או עם פלוני למלאות איזה תעודה ותכלית נעלה, תוציא לפועל את שעלתה במחשבתה תחלה, ע"י האי ש והעם שבחרה בהם, אם יאבו או יחדלו, ויען כי מצד האיש או העם הבחירה בידם למלאות או לבלי למלאות פקודת ה', וחלילה לאל להכריח את בעלי הבחירה אשר הרשות בידם גם, לברוח מלפני ה' (הנביא מפני כונה נעלה לתת נפשו כופר עמו, ובני העם מפני: יצר לב האדם רע מנעוריו), אף כי נשתומם על מדת, אך אפים של ה' להיות סובל ומעלים עין כמה עזן ועדנין ממקרים את דבריו, אך סוף סוף אלה ורק אלה אשר ידמו לברוח מלפני ה', המה ימלאו את תעודתם ומלאכותם לאשרם ולנחת רוח משלחם העליון, ואף אם יתמהמהו יחבה להם, והמה ולא אחרים שלוחים למקום למלאות תפקידם באמונה, אך תחת אשר יכלו אלה, לו לא ברחו מלפני ה', לכלות מעשיהם במהרה ובדרך קצרה מדרכי נועם אשר סלל ה' לציר נאמן לשלחו, ימלאו המה את כל אלה אחרי רוב עמל ותלאה, סכנות נפשות וצרות רבות ורעות, ולבל יכלו באפס תקוה, יש לההשגחה העליונה עסק עמהם לעשות אתם נסים ונפלאות ולהצילם בכל פעם מרעתם עד אשר באחרונה יעשו את המוטל עליהם ושברם הרבה מאד, אחרי ההגיון הזה, מי לא יראה חזות הכל במשל שלנו: כנסת ישראל נמשלה ליונה בן אמת". הן תעודה רמה יעודה

לכנסת

לכנסת ישראל, אשר בעתה תוציא אותה לפועל. — התעודה הזאת של היהדות גלויה וידועה לאשר יעמיק חקר (וכפי אשר יורו לדעת ה"ט מכתבים שהמה עתה בידי הקורא) ולולי קדם ישראל כמה פעמים, לברוח מלפני ה"י, כי עתה חזון בן אמוץ: והיה באחרית הימים וגו' היה נעוץ סופו בתחלתו ופמזרים היינו לאמר בכל יום: ואף אם יתמהמה אחכה לו, כי תעודת ישראל יכולה להקלאות זה כביר בעת רצון של המשלח והשליח גם יחד בעגלא ובזמן קריב; אבל שחתך ישראל, כי לא פעם ולא שנים קדמת, לברוח מלפני ה"י, לכן אָרְכוּ הימים וארוכת בת עמי עוד מן הוא והלאה, וכל הקורות והמצאות את הנביא, ויגה' כתומן יחד עברו על עם ישראל, בימי הבינים (מיטטעלאלמער), עת החשך כסה ארץ וערפל לאומים, עד כמה פעמים נשמע קול הקריאה: שאוהו והטילוחו אל תוך הים גם מלאו אחרי דברם, כמה פעמים הטיל ה' רוח סערה והאניה אשר בה ירדו לברוח (מלפני ה') תרשישה (לסחור את הארץ ולצבור כסף בהמון) חִשְׁבָה להשָׁבֵר (אשר גם בזה נראה דבר פלא מתכונת רוח (האראקמערצונג) לא מעטים מאחבי אשר בעת הסכנה היותר גדולה ואנית כנסת ישראל חשבה להשָׁבֵר יורדים אל ירכתי הספינה לשכב ולהָרְדֵם) ופילו פור להשמידם מתחת שמי ה'. — כמה פעמים באו מים עד נפש ישראל, משכרי ים ונגליו עליו עברו ותהום יסוכבהו, אך ברוך שאמר: כי תעבור במים אתך אני ואשר לו הים ימן לו דג גדול לבלוע אותו (בימי גרוש ספרד מפני שגאת הדת מצאו היהודים מפלט למו גם באיטאליען מושב ראש המחזיקים במשומ' הדת, האפיפיור וראשי הכהנים במקומות שונים) ובמעשה נסים חי במעיו עד אשר מעי הדגה החלו להציק לו במאד, ובהתפללו אל ה' ממעי הדגה ויקיא אותו הדג אל היבשה לראות עוד הפעם אור וחיים. כן היתה מנת גורל עמנו, אשר מפני: כי קדם חליפות לברוח מלפני ה' ולשוב אל על בעת צר ומצוק, ראה לפניו: אניה חשבה להשָׁבֵר, ים ונגלים, דג, דגה ויבשה, נסים ונפלאות ושמירה מעולה תזורים חלילה לבל יתם לגוע, ומי יודע עד מתי עוד. —

גם חזיון הקיקיון כמו חי יתיצב לפנינו להמשיל לו את הלך נפש ישראל ורוחו, כי כאשר ישב ישראל (בצרפת, בריטניא אשכנז וכדומה בדורות עברו) ואם גם למצער תחת צל הקיקיון של חופש מדומה, שמוח שמחה גדולה, ויחשוב תמיד, כי בצל הקיקיון הזה יהיה לארך ימים, אף בטוב לו מאד שמה, לפי דעתו, הסיר מעליו את אדרתו, באמרו כי היא כסותו לעורו רק בהיותו נע ונד, אך ישכח כי ישנם בעולם בריות כאלה ותולעים שמם אשר יוכלו להכות את הקיקיון להיות בין לילה היה ובין לילה אבר, ואלמלא מוראה של מלכי חסד בדורנו אשר ימשכו חסדם גם ליהודים, בהיותם בנים ועבדים נאמנים במדינה ובארץ מגוריהם, כי עתה התולעים האלה אשר יתמלמו מביצי צפעוני הכו חרם כל ענף ושורש מחופש וחיי היהודים התלואים בהשגחת ה' ובחסד שלישי ארץ אשר בצדקה יכון כסאם, אף במקומות אחדים שקרה כאלה היטב חרה לישראל, כי נלקח הקיקיון ממנו, אף לא מעמים היו אשר קצרה נפשם ויאמרו: טוב מותי מחיי! והקיקיון אשר נלקח מעל ראשם הביאם בכלל לידי גאוש שלא מדעת! כאלו יד ה' קצרה לתת מבטח עז, מעוז ומחסה אחר תחת הקיקיון שלא עמל ולא גדל אותו, רק ה' נתן וה' לקח, והכל לפי המעשה שיקרבהו או ירחקו מעבודתו, עד אשר יחדל מלברוח מלפני ה' והיה אך טוב לישראל. -

אך ישראל עוד לא ידע, עמי לא יתבונן, כי רק טרחה יתירה יעשה לההשגחה העליונה להתעסק עמו, להביא עליו את האלה הכתובה בתורה ובכל זאת לשמרו כאישון בת עין, כאשר תרביקו הרעה ובנפשו היא, מי יתן ונפקחו עיני לראות נכוחה ולאמר על הדג, הקיקיון וגם על התולעת וימן ה" כאשר עליו להאמין באמונה שלמה על כל צרה שלא תבוא, וה' הטיל רוח סערה וכי כל אלה יביאוהו להכיר ולהוקיר את תעודתו הרמה, אשר בעתו יחישנה למלאות ובה יושע תשועת עולמים. -

ודגה אם נאבה לשאול: מה היא היהדות? או נעמיק

שאלה

שאלה: מה היא תעודת ישראל? האומר, כי שאלות פשוטות הנה, ומי לא ידע ולא יבין את זאת, הן ספרי תנך והתלמוד פתוחים לפנינו וכלנו חכמים, כלנו יודעים: מה היא היהדות ותעודת ישראל, האומר זאת אינו אלא מועה, השאלות האלה הנה השאלות היותר נכבדות, ובגלל הדבר שחפצו גם גדולים וטובים לתת עליהן תשובות מבלי העמק חקר, נכשלו גם הקשילו רבים. אמנם, המקורים פתוחים לפנינו, אך המים החיים שבהם יתפכו למים הרעים, אם יגלו פנים בהם שלא כהלכה.

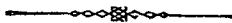
מי לא ידע אער בארץ אשכנז, ארץ שהיו בה גאונים ומאורות הגדולים וכל העם היו כלם קדושים, וימלאו אחרי כל מצות ה' בתורה הכתובה והמסורה, והנה בדור העבר תקיפה חדשה נהיתה שמה, תקיפה אשר לו האריכה ימים רבים, כי עתה נכרת חלילה אבר שלם מגוף ישראל, יען האבר ההוא יכול לאבוד את לשד תתו ולהיות משחתו בו מים בו לא ירצה עוד להיהדות, יען וביען כי קמו שמה אנשי שם בתורה (שלמדו לקנתר) וחכמי הדור, אשר מזאת התורה וזה התלמוד הוציאו להם מושגים נרים בדבר היהדות ותעודת ישראל, ויהיו מורים מתעים לעם לפרוק מעליהם עול תורה ומצות ולהאמין בתעודת ישראל שכדו מלבם, עד כי שערוריה נהיתה בבית ישראל שמה, מפני אלה הרבנים והמטיפים אשר קראו את מעשיהם זר מעשיהם בשם תקונים בדת (רעפארם), ולולי הגאונים והחכמים השורידים שמה אשר עמדו בפרץ ולא נתנו להמהרסים את חומת הדת לבצע מעשיהם, כי עתה פסו אמונים מבני עמנו והיהדות קבלה שמה צורה כזאת, אשר לא נכרה כי לישראל היא. —

(עיין תולדות הרב הגאון ר' שמשון רפאל הירש זצ"ל.)

אי לזאת גדולים חקרי לב באמת להשיב תשובה כהלכה על השאלות: מה היא היהדות, ואיזה היא תעודת ישראל הנכונה שאמרנו במשל דברינו, כי ההשגחה העליונה תתאמץ להוציאה לפועל ע"י עם זו יצר לשמו, גוי שומר אמונים המוכן ומוזמן למלאכות תעודתו?

התשובה

התשובה הנכונה על שתי השאלות האלה ועוד על
שאלות רבות בענינים העומדים ברום הדת והיהדות, ישיב
ויתן לך, קורא נבון, הספר, אגרות צפון, התשעה עשר
מכתבים על דבר היהדות שערכתי לפניך בהעתקה עברית,
יחד עם האריגינאל האשכנזי בעצמו, פנים אל פנים, אשר אם
תהנה בהם בשום לב, תראה ונתרת, אף ינעם לך מאד
להבין ולהשכיל בפנת יקרת זאת אשר כל כבוד ישראל, קיומו,
נצחו ותוחלתו תלואים עליה, ולדעת כי ישרים דרכי ה' והולך
תום ילך במח. -

על דבר הספר

הספר, אגרות צפון, היש מכתבים על דבר היהדות מהרה"ג רש"ר הירש זצ"ל יצא לאור בפעם הראשונה בשנת תקצ"ו (1836) ויעש רושם גדול בין היהודים בארץ אשכנז, כן מצד היראים ושלמים אשר ראו בהמחבר הגדול בתורה ובחכמה הזוה, כי חכמת אלהים בקרבו נעלה מושיע לחדת והיהדות הנאמנה, וכן מצד הרבנים המתמירים למתקני הדת וההולכים בעקבותיהם, אשר מהספר הזוה בשמתו הנעלה ובדרך הקדש אשר קלל על ידו, נטחו לדעת, כי לא כן יעשו ולא זו הדרך אשר בחרו לתעודת היהדות ותקומתה, וכל זה יוכיח הרה"ג המחבר בספרו בשוכה ונחת במכתבים האלה ולא יפגע אדם, רק יפיץ אורות באפל וינוסו הצללים והאדים אשר בבחם אמרו אלה האחרונים, להציג לעיני העם חזיון שלל צבעים (פאסא מארגאנא) מקסם כוזב, מבלי יחזיק מעמד ומצב, וכמעט לא זכה ספר אחד מגדולי הכמי הזמן לפעול את פעולתו להיטיב ולהועיל כספר הזוה, אשר זה יותר מחמשים שנה מעת צאתו לאור עד היום לא חדלו לדבר בשבחו, יען כי המובי באמת לא יעבור תחת הזמן, וכשם שהיה הספר הזה טוב ויפה בעתו, כן כחו ופעולתו הדיש עמו ולא יאבד חין ערכו גם אחרי מאות בשנים, בעוד נושא עניניו מיוסד על הדת והיהדות אשר אלפי שנותיהן לא נרעו רק הוסיפו חין ערכן ועד נצח יקום נצח ישראל. —

בקיץ תרמ"ט (1889) אחד פטירת הגאון המחבר זצ"ל יצא הספר הזה ולאור בלשון אשכנז בהוצאה שניה בפ"פ ענימי, והמריל בהקדמתו אומר: כי הספר הזה נדפס עתה, אונפער־אנדערש' (בלי שגוי) זולת איזה תקונים מעטים בידי המחבר, והתקונים האלה כאשר ערכתני יחד את האויפלאנגען הראשונה והשניה, מצאתי רק איזה מלה או שתיים במכתב אחד ובסגנון הלשון, ובכמה מכתבים רצופים אין גם מלה מתקנה, אשר מזה נראה כי הרה"ג המחבר זצ"ל בס' הזה שהיה ראשית אונג' התאמץ לשכלל את שפתו בשלמות נעלה כזאת עד כי לא מצא לנכון גם לעת זקנתו להוסיף עליה או לגרוע ממנה. —

תועלת הספר תוכל להיות רבה וגדולה ברצות ה' וביחוד בהעתקה עברית ווכל להועיל במאד בעד אהב' בארצנו ושאר ארצות, גם זולת

אשכנו, יען תקופת הזמן בנוגע אל היהדות שהיתה לפני חמשים שנה בארץ אשכנו כמעט נראה גם אצל אחי בארצנו ובמדינות אחרות, וביחוד אצל בני הנעורים מדור החדש אשר הנקל בעיניהם להביט על הדת והיהדות בקלות דעת גם בשנאה כבושה, אף רבים מהם אשר בפקודת הוריהם יהנו בלמודי קדש, אך לכם כל עמם ואין להם כל יסוד מוסד ורעיון נכון לסמוך עליו, ויש תקוה כי הספר הזה יפקח את עיניהם לראות נכחה לשוב אל צור ישועתם.

כמו כן הצנתי דף על דף גם האריינינאל האשכנזי באותיות עבריות (כי הרה"צ המחבר זצ"ל נתן לנו הרשיון ובקש להדפיס את האריינינאל באופן כזה, גם לא מנע להרשות להדפיסו באותיות אשכנזיות אך לבלי לשלוח בארצות אשכנו לבלי הפסיד את המול' הס' שמה בהוצאה שניה, ובחזרתי באופן הראשון) בעד אלה שמכינים לאשורן את שתי השפות וגם האריינינאל הדיב בעיניהם, ומה גם כי בהעתקת הכתובים מספרי הקדש יחזו נפלאות מתרנמו ויוציאו למו באור יקר ונכבד, במקומות קשיי ההכנה, וביחוד יהיה האריינינאל לתועלת גדולה בעד בנות ישראל בארצנו ובשאר מקומות שהנה הלא תהיינה אמהות לבנים ובנות לנדלם ולהכנס, ולרוב נראה רק בנות בעלי המצב השפל והבינוני באחינו כי עודן מוחזקות בתומתן בדברים הנוגעים להדת והיהדות, אבל בנות בעלי המצב הגבוה, זולת השרידים מתי מספר בעיר, מפני כי תבושנה לקרוא בספרי זארנאן בענינים כאלה, תשארנה מכלי כל ידיעה עקרית בהם ומסתפקות או תרע עינן על שם בית ישראל הקורא להן. אלה, בידען כי הראבבניער הירש מפ"פ הוא מחברו ונכתב בשפת אייראפאיש, ואם חוככות הנה עד למאד את הנימנאזיום והאנויווערויטאט שייקרו אותם אהיהן והתניהן, ונודיע להן מראש כי גם הראבבניער הירש כקר את הנימנאזיום והשלים את האנויווערויטאט בהיותו בן כ"א שנים ובכל זאת נהיה לרב המדינה באלדענבורג בהיותו בן כ"ב שנים, ואם נוסף עוד, כי הערצהערצאג מאלדענבורג בכבודו ובעצמו שלח לו את הגענעראל אדויטאנטמן שלו לתת לו תודה בעד ספר אחר שהבר, וכדומה דברים אחרים מתולדות חייו, בשח כשמה תקראנה גם הנה את הספר הזה, והלך נפשן ישתנה לטוב, וגם זו טובה כפולה ומכופלת היא.

והנה אנכי בהיותי מעתיק את הספר לא אחזה דעתי על אדותו אף בדבור קל, רק אביא בזה חוות דעת גדולים ונכבדים אנשי השם וחכמי הדור באשכנו (כי בארצנו לא ראו את הספר הזה עד כה, יען היה יקר המציאות, ורבים מרבני ארצנו אולי לא הגירו דעתם מפני כי היה כתוב בלשון אשכנז, זולת עתה בפעם הראשונה על ההעתקה ככדני

בהסכמתו אדמו"ר הרב הנאון הגדול רבן ש"י מ"ה יצחק אלהן שליט"א אב"ד דקאזנא), אך עד עתה חוות דעת גדולי וחכמי אשכנז יקרות ונכבדות מאד, יען כי שתיים הנה מהמחזיקים בנחלת אבות ובקדושת הדת והיהדות בשמירה רבה (הרב הנאון הצדיק ר' מאיר המכונה דר. לעהמאן שליט"א מו"ל המכ"ע, איזראעליטי והרב החכם המפא"ר דורש טוב לעמו כו' מ"ה צבי המכונה דר. הילדעסהיימער שליט"א מו"ל המכ"ע, יידישע פרעססע) והשתים האחרונות מגדולי הרעפארמער בדור העבר (החכמים שמערן ראש מיסדי התקונים בבערלין והרב החכם אברהם נייגער ראש הרעפארמער במקומות שונים) אשר בתור הודאת בעל דין' תוכל גם העדות האחרונה לתת לניתן חן ליקרת הספר הזה, אחרי אשר גם אלה האחרונים לא יכלו להתעלם, וישמו כבוד לשמו ויהללוהו בשער בת רבים, יען לא יכלו לעמוד בפני קשט ודת' ואמת לאמתה אשר יכלכל בתוכו הספר הזה ויענו גם הם כי לו נאווה תהלה. —

וזל הרה"ג ר"מ לעהמאן נ"י במכ"ע, איזראעליטי שנת 1876 38 № : דא וואָר ראבבינער הירש, דער אין זיינען 19 ברעפֿען פֿאַן בן עוויאל' צום ערסטען מאלע דיעזען וועג בעטראט, אין איבערצייגענדער איינ-דרינגליכער ווייזע ציינט ער, וועלך איינען אונגענדליך קאָסטבארען שאַטן ישראל אין זיינער הייליגען תורה בעזימט. דיא 19 ברעפֿע פּוּיזיאַנטים ערשיענען ערענטען אונגעהייערן אויפֿזעהען, מאָן העלט ערסט דען בעריהמטען חכם בערנאים זל פֿיר דען פֿערפֿאַסער (ער אשר נודע מחברו הנאמן) מויוזענדע פֿאַן יינגלינגען האבען זיך דאראן געקראַפֿטיגט אונד זינד דאדורך דעם עכטען יודענטהום טריי געבליעבען עכיל. ובנלוין 1 שנת 1889 מִקְהִיאִיראַעליט בהנעקראַלאַג יאמר הרה"ג לעהמאן כּוּז הלשון: דיא 19 ברעפֿע פֿאַן בן עוויאל' ווירקטען וויא איין רייניגענדעס געווימער, וויא איין אַרקאַן, דער אין דער אַטהמאַספֿהאַרע אַנגעהויפֿטע, פֿוילע מיאָמען הינוגעפֿענט וכ' —

הרב הכּוּל את היידישע פרעססע' בנו' 1 שנת 1889 בקרתו דברים בתולדות הרה"ג רש"ר הירש זצ"ל ע"ד 19 ברעפֿע בהתלהבות רוחו על גודל מעלתם וחן ערכם יאמר כדברים האלה: דא ערשיען דער יונגענדליכע לאַנדראבבינער פֿאַן אַלדענבורג אויף דען פֿלאַן בחבור גיינצען ברעפֿע, אונד וואָס זיא שריעבען דאס קלאַנג, וויא איין ערלאַנדעס, וויא איין ניעדערשמעטערענדעס וואָרט הינאויס אין דיא אויפֿהאַרבענדע וועלט, דיא זאַלכע מאַנע נאָך ניכט פֿערנאַממען האַטמע. מיט דעם פֿייער דער בענייכטערונג, דיא גור דיא גערעכטע זאַכע איינצוגעבען פֿערמאַג, מיט דער הינרייסענדען געוואַלט: דער איבער-ציינונג

ציינונג, וועלכע דער שטעמפעל דער וואהרהייט אין זיך זעלבסט
 טראגט, מיט איינעם אדער אונד איינער איינגוקייט דער נעזינגונג,
 וועלכע אויך דען ווידערשטרעבענדען אין איהרע קרייזע ציעהט, פֿערקני-
 דעטע הרב ר' שמשון רפאל הירש דיא אונפֿערבריקליכקייט דעם נאָטמעס-
 געזעצטעס, דאס דיא פֿאָרשונג ניכט צו שיינען כרויכע, זאָנדערן,
 אויסגענאָנגען פֿאן דעם אורקוועל אללער וואהרהייט, עוויג וואהר בלייבע
 וויא זיין גאָטטליכער אורהעבער. גלייך איינעם פֿייערצייכען
 לייכטעטע דיא פֿערקינדיגונג הינאוים אין אללע
 לאַנדע אלס פֿפֿאדעווייזער דען גלויבענסטרייען,
 גלייך איינעם בליטצשטראהל פֿוהר זיא אין דען
 רייהען דער גלויבענסשטירמער, דערען פֿאדענשייניגעס
 געוועבע זיא אין פֿעטצען צערריס. — צום ערסטען מאלע
 וואורדע דאס יודענטהום דען געבילדעטען צום בעוואוסטזיין געבראכט,
 וואורדע נאכגעווייעזען, דאסס גראדע האָהערע בילדונג אונד טיעפֿערע
 זעלט אונד מענשענקענטניס איין מיטטעל זיי, דאס יודענטהום אין
 זיינער וואהרען בעדייטונג צו ערקעננען, זיינע ערציעהליכע צור זאָנגענע-
 האָהע דעם אידעאלען אונד גאָטטליכען עמפֿאָרהעבענדע קראַפֿט צו
 ווירדיגען עכל. —

וול החכם זיינער במכיע, צייטשריפֿט פֿיר יידישע מהעאָלאָגיע
 2 באנד צד 351 שנת 1836, בדברו על אדות היים מכתבים: קאָנגסטען
 וויר אונז אויף דיעזען שטאָנדפונקט ערהעבען; ווירדען וויר איינען
 אויגעבליקק אנשטעהען, אינוערן פֿערפֿאָסער — אנבעטענד דיא
 אללמאכט, דיא אין גערעכטיגקייט אונד מילדע וואַלטענדע פֿאָרזעהונג,
 טיעף ערגריפֿען פֿאן דער גיטע, דיא דעם מענשען איין זאָ האָהעס
 בעוואוסטזיין אונד זאָ ערהאָבענעם שטרעבען אין דיא ברוסט געזענקט —
 אלס דעם פֿיהרער אויף דעם שאַגען וועגע איפֿווערטס, פֿערטרויאונגס-
 פֿאָלל דיא האַנד דארצורייכען... אונ וועגן וויר זאָ נאך דער פֿערנע
 הין פֿריידיג דיא האַנד רייכטען, אום זיא דעם עדלען, האַכגעאכטעטען
 מאַנגע צו דריקקען, זאָ פֿיהלען וויר אונז אויך צוגלייך זאָ פֿריינדליך
 היינעצאָגען, וויר ערקאָנגסטען אין איינעם יעדען צוגע, אין דער קלאַר-
 הייט אונד שאַרפע כו' כו' איינען האַכגעאכטעטען ליעבען פֿריינד,
 דער זייט דער ערשטען צייט, דא אונזער בליקק זיין אינגערעם טראַף,
 אונזערע גאַנצע פֿערעהונג אונד פֿריינדשאַפֿט געוואָנגען אונד דיעזעלכע
 שטעטס ערהאַלטען. ווער מאַכטע וואָהל דא נאָך פֿינסטער בליקקען,
 וועגן מיך זיין שמערץ דורכצוקקט איבער דיא פֿערשיעדענהייט דער
 ריכטונגען, דיא נון ניכט בלאָס דיא אללגעמיינע פֿעהאַלטניססע
 צעפֿרייסט

צעררייסט, זאָנדערן אויך אינניג פּערזאָנליכע בעריהרונגען? ווער ווירד
עם מיר פֿעראַרענען וועגן איך דיעזען שמערץ היער אויסשפרעכע,
בעפֿאַר אויך איהן אַלס איבערוואונדען צייגע? עכיל (ועיין תולדות
הרה"ג הירש זצ"ל מאהבתם איש את רעהו ומהתרחקם אח"כ משנת
1838 והלאה מפני שגוי דעותיהם בדת וקדשו ישראל).

החכם שטערן בספרו: געשיכטע דעם יודענטהומס פֿאַן מענדעלזאהן
ביס אויף דיא נעגענווארט' כותב כדברים האלה: גאך היימע ווירד
ניעמאנד, דער מיט דער וואַרמען עמפֿינדונג זיינעם הערצענס דעם
יודענטהומס אנגעהאַרט, דיא ניינצעהן ברעפען, בן עזיאל'ס צו לעזען
איש שטאַנדע איוט, אָהנע זיך פֿאַן דעם הויכע איינעם געמיטהעם
אנגעהענט צו פֿיהלען, אין דעסען טיעפען מאַכטיגען בענייטערונג:
פֿיר דיא ערהאַבענע גראַסע דעם יודענטהומס לעבט, גיעמאנד אין
דעם געדאנקענגאנגע דער דיעזען ברעפּוועכסעל בעהערשט, דאס וואַלטען
איינעם נייטעם פֿערקענען, דער דען גאַנג דער מענשען אונד פֿאַלקער-
געשיכטע מיט דורכדרינגענדעם בליקקע צו ערפֿאַרשען זוכט וכו' דאס
אויסטרעמען שמשון הירש מוססטע וואָהל אַלס איינע בעדייטואַמע
ערשיינונג בעגרייסט ווערדען, ועוד הרבה בשבח המכתבים ומחברו,
ובאחרונה יאמר: פֿריינד אונד פֿיינד וואַרען פֿאַן דער פֿראַפּירענדען
אייגענטימליכקייט איבערראַשט אונד אין גלייכער ווייזע ערהאַעמען
דען מיט דעם קיהנען קאַמפֿערס, דער זיך דעם שטראַם דער צייט
ענטגעגען צו ווערפֿען וואַטע' עכיל.

מכל אלה יראה הקורא חין ערך היט מכתבים, ואני מה אענה
אבתריהו? בלי תפונה חוות דעת גדולי הכמי הדור תערוכנה ערובה
להקורא כי לא לריק יבלה את זמנו בקריאת הספר הזה, והתועלת
תהיה מרובה, אם יקרא בהם בשום לב כהשכל ודעת, למען ימצאו
הרעיונות הנעלים האצורים בספר הזה מסלות בלבבו, להכיר ולדעת
לאשורה את היהדות הנאמנה ותעודת ישראל העולה היא למעלה,
גם לכבוד ולהוקיר את התורה שבכתב ושבע"פ גם יחד, בעוד עין
בעין יראת כי המה המקורים הנאמנים לכל רעיון נעלה, נבזה
ונשא מאד.

בסוף דברי על דבר הספר, אעיר את הקורא על דבר, אשר
העיר כבר המויל את הס' בהוצאה הראשונה בלשון אשכנז, והוא,
לכל יקרא את המכתבים לסרונין בראשונה איזה מכתב שיאמר הפצי
בו ולדלג על השאר, רק יקרא אותם כסדרם כהיותם צמודים ואחוזים.
יחד כחוליות השלשלת מראשון אל השני והלאה; גם לא אחזר להגיד
עצתי לבל יאמר די בקריאה של פעם אחת כל הספר עד תומו, ומת
טוב

טוב יהיה אם יאבה להטריה עצמו לקרוא אותי שנית ואולי גם בשלישית ,
כי הענינים הכאים בו צריכים למוד ועיון ולא קריאה בעלמא ובטח
לא תרע עיני על ההכבדה שהעמסתי עליו בעצתי זאת . —

והנני נותן בזה לפני הקוראים תולדות הרה"ג הכחבר זצ"ל כתובה
בארובה (אויספיהרליך) לפי ערך וכמות שאר תולדות אנשי שם
בישראל, אבל לא לפי איכות מעשי הרה"ג ומפעליו שיכולתי להביא
סלים ולהאריך אותה פי שנים, ואקוה כי ינעם להקורא לדעת עפי
התולדה הזאת, מה פעל האיש הרם הזה עד הגיעו לגבורות במשך
שנות חייו המלאים בפעולות צדיק לחיים וכי עד זקנה ושיבה לא נס
לחו חו כחו לאלוה לפעול ישועות בעד עמנו ודת קדשנו, תולדה
כזאת של הרה"ג זצ"ל, לא נמצאה עד עתה בסדר ומשטר כזה בשום
ספר ומכ"ע גם בלשון אשכנז, כי אנכי חברתי אותה עפי מקורים
שונים ולקמתי את הפאקטען מסקומות מפורים במכ"ע ובספרים
והצגתי בסדר השנים ותקופות חייו וכמעט אחד מראשי מפעליו לא
נעדר. גם המאמר: על דבר היהדות התלמודית וההשכלה הכללית
בסוף המלאים נכבדות מדבר בו לחווק הדת והיהדות, כאשר יראה
בו הקורא תשובה באנשי און בטוב מעם בהשכל ודעת. והי' יכוון
פעלי ויעוזני לתת לפני הקוראים בהעתקה עברית גם יתר ספריו היקרים,
המכלכלים בקרבם אמרי שפר, דברי חכמים כמסמרות נטועים, אשר
לא יסורו מלב היהודי החפץ חיים ונוחם לנפשו בדת קדשו והכמת
הכמיו עד עולם. —

על דבר ההעתקה

הנה לעיני הקורא ההעתקה העברית והארינינאל גם יחד ולא
נדרש לו שום טרחה לבקש את הספר ולעיין אם ההעתקה נכונה או
לא, אך אל יהיה נכחל על החפץ לשום בקרת עליה ולהוציא משפטו
ככל העולה על רוחו בהשקפה הראשונה. הסבין יבין, כי לא בנקל
נעשתה ונגמרה מלאכת ההעתקה הזאת ולא בהשבעת הקולמוס יכול
לצאת מתחת ידי דבר שתוקן בפעם הראשונה, וכגשתי אל המלאכה
ידעתי גם ידעתי כי נדרש לי עיון, התבוננות רבה והחירות יתירה,
לכל אקשל ברעיון המחבר, אשר לרוב קצר בדבריו ושגת הכנה
עולה — רעיון-שוא ותפל, ומדעתי את כל זאת נמרתו אומר במרם
אוציא לאור, לבלי היות דן יחידי על העתקתי, פן ואולי נכשלתי
בשנוי כנות המחבר או הייתי משוחד באיזה סאמרים המוצאים חן
בעיני מפני טוב מעמם בעברית, ולא כן היא תמצית הכנה עפי
הכנתן

הסגנון האשכנזי, אי לואת הנני מחזיק טובה לידידי ושכני הקרוב
 הרר יצחק בר ראובן ראבינאוויץ גי מקעלם, איש יודע ומבין
 לאשורן עברית ואשכנזית, בעל שכל ישר ונכון דבר, אשר הואיל להקדיש
 כמה לילות (בהיותנו טרודים כיום) כקץ העבר ולשבת בכיתי אתי
 יחד שעות רצופות, לבקר את ההעתקה עפ"י האַרְיִינְאָל. ונתיעץ יחד
 במקומות שונים איזה מבטאים נאותים יותר בעברית עפ"י הכונה הדקה
 מן הדקה של המחבר, עד כי קרה רבות פעמים אשך מקתתי מאמרים
 שלמים טובים ויפים בסגנון הלשון ועל מקמם נתתי דברים פשוטים
 מאד, רק למען השתמר מהלוקף ושנוי הכונה, כי בענינים רמים כאלה
 אין יתרון לבעל הלשון להראות מליצה ומוב מעם ויופי, ולא השפה
 עיקר רק הכונה והמובן הנכון, וכאשר יראה הקורא אחרי העיון
 הנאמן. —

בכלל, ההעתקה היא נכונה ומכוונה לפי סגנון הלשון של המחבר
 ולא אמרתי להאריך במקום שקצר, זולת במקומות מעטים מאד, וגם
 זאת בזהירות רבה ורק לשמור את הקורא משגגת הכונה, ואם ימצאו
 קוראים מכינים ומבקרים נאמנים באיזה מקומות, כי ההעתקה יכולה
 להיות יותר מתוקנה וטובה או נמצאה איזה שגגה, יוכל היות כי
 צדק בדבריהם.

אך לאלה המחפשים שניאות והנקל בעיניהם להשפיל ערך
 מלאכת זולתם בצאתם לבקר את ההעתקה בקלות דעת ושלא כהוגן,
 אניד מראש: הרי ביצת קאלוסכוס לפניכם! למדו היטב את האַרְיִינְאָל,
 שוו לנגדו את ההעתקה בלב מבין, ובצדק תשפטו את עמיתכם. —
 כמחשבה תחלה אמרתי לתת איזה מאמר כסוף הספר בתור
 מלואים להענינים הנכבדים הבאים ב"ט המכתבים והמחבר זצ"ל קצר
 בהם וסמך כי מאליהם יבינו הקוראים אחרית דבר מראשיתו, (כאשר
 כתבתי בהמודעה בהוספה להצפירה 24 № שנה העברה), אך אח"כ
 נחמתי מזה, כי מי אנכי לבוא אחרי הרהז ראבבינער הירש זצ"ל לחוות
 דעתי ביהודה ועוד וכו' בכרכים העומדים ביום הרת והיהדות, ואת האצור
 ברעיוני יהיה שמור אתי, ברצות ה', בעוד חוון למועד, גם לא
 הרשיתי לי לעשות שום הערה קלה, והספר כמו שהוא לפניך, קורא
 נכון, והוא לבדו רב אונים לפעול את פעולתו הרמה כאשר פעל
 למענתו אך טוב בארצות אשכנז לפנים והיום. —

קאוונא כ"א חשוון תר"ן

המעתיק: משה זלמן אהרנזאהן.

ספר
אגרות צפון

יכלכל
תשעה עשר מכתבים

על דבר
היהדות

~~~~~
ניינצעהן בריעפע

איבער
יודענשהום

תכּן המכתבּים

צד

48	השמנה (אנקלאַגע)	—	הראשון	המכתב	(א)
56	נקודת המצב, מערכה	—	השני	"	(ב)
64	ה', תבל	—	השלישי	"	(ג)
78	האדם	—	הרביעי	"	(ד)
88	התנוך	—	החמישי	"	(ה)
98	תולדות בני אדם	—	הששי	"	(ו)
112	ישראל	—	השביעי	"	(ז)
116	אבות, מצרים, מדבר, בארץ	—	השמיני	"	(ח)
124	גלות	—	התשיעי	"	(ט)
142	הלוקת המצות	—	העשירי	"	(י)
148	תורות, משפטים, הקים	—	האחד עשר	"	(יא)
154	מצות	—	השנים עשר	"	(יב)
158	עדות	—	השלשה עשר	"	(יג)
164	עבודה	—	הארבעה עשר	"	(יד)
170	המענה (הצעה)	—	החמשה עשר	"	(טו)
188	שווי זכיות (עמאנציפאציאָן)	—	הששה עשר	"	(טז)
196	תקונים בדת (רעפּאָרם)	—	השבעה עשר	"	(יז)
204	"	—	השמונה עשר	"	(יח)
232	עלים למבחן	—	התשעה עשר	"	(יט)

